

Masarykova univerzita

Fakulta sociálních studií

Zhodnocení IDEOLOGIE FRIEDRICHA AUGUSTA
VON HAYEKA **A** z **hlediska** JEHO VLIVU NA
VEŘEJNOU POLITIKU

Seminární práce do předmětu Základy veřejné politiky (VPL 150)

Ota Jurkovský (UČO391214)

Mária Kavecká (UČO 402971)

Brno, listopad 2013

Velice dobré

Dopracujte úvod za pomoci stávající kpt.1 a kpt.2, a do kpt.3 zapracujte přístupy dalších autorů liberálních, neoliberálních, příp. opozičních k jednotlivým konceptům

Více reflektujte části textu, kde jsou uvedeny připomínky.

Tato verze není hodnocena, druhou verzi odevzdejte nejpozději dva týdny před koncem zkouškového období.

OBSAH

ÚVOD	3
1 ŽIVOT A DÍLO koho?	3
2 OBECNÉ PRINCIPY čeho?	5
3 KLÍČOVÉ POJMY A PRINCIPY týkající se čeho? V díle von Hayeka a u ostatních autorů (v jednotlivých podkapitolách je nutné reflektovat přístupy dalších autorů zabývajících se stejnými koncepty (svobodou, spravedlností, demokracií a vládou)	5
3.1 Svoboda.....	5
3.2 Individuální volba, trh a ceny.....	6
3.3 Sociální spravedlnost a rovnost.....	7
3.4 Demokracie a vláda.....	7
3.5 Vládní sektor	8
4 KONKRÉTNÍ VYUŽITÍ čeho? Postojů Hayeka ke svobodě, spravedlnosti...? V PRAXI... 9	
ZÁVĚR.....	10
ZDROJE	12

ÚVOD

Vzhledem k tomu, že jsme studenty kombinace Veřejné politiky a lidských zdrojů a Hospodářské politiky, vybrali jsme se pro bližší zkoumání dílo F. A. Hayeka. S jeho jménem se často setkáváme v různých učebnicích a člancích, a proto jsme se rozhodli jeho myšlenky a přínos v své práci přiblížit.

Sem napište, jakými tématy/koncepty se Hayek zabýval, na jaké autory navazoval a jací následovníci na něj a v čem navazovali ? (blíže odkažte na kpt.3, ve které byste kromě postojů Hayeka ke klíčovým konceptům demokracie a svobody měli reflektovat i postoje dalších liberálních, neoliberálních, příp. neliberálních autorů!!!

Cílem naší seminární práce je prozkoumat Hayekovy klíčové principy důležité pro pochopení jeho názoru na fungování společnosti a hospodářství. **Ty se konkrétně týkají ... (dopíšte). + napište proč se jimi zabýváte, k čemu to může být užitečné!** Dále bychom chtěli na tomto základě blíže rozvést vliv jeho myšlenek na konkrétním politickém opatření **proč? Z hlediska čeho? Jejich potenciální využitelnost v současné době? Na určité politické systémy některých sociálních států? Liberální Anglie, Irska, Kanady, USA?** a závěrem sami zhodnotit, jak **na nás** ? srozumitelněji! jeho ideologie působí a zda s ním souhlasíme.

1 ŽIVOT A DÍLO

Friedrich August von Hayek je významným zástupcem liberalistických tendencí své doby, jehož ideologie jsou známy a využívány dodnes.

Narodil se roku 1899 ve Vídni v rodině vysokoškolských učitelů. Svému šlechtickému titulu vděčí pradědečkovi z Moravy, kterému jej sám císař udělil za založení textilních závodů

v oblasti dnešních Letovic. Samotné tíhnutí k pedagogicko-vědeckému bádání zdědil po svém otci – lékaři a zároveň profesorovi Vídeňské univerzity. Po konci 1. světové války, které se sám také účastnil, započal svá studia práva ve Vídni. Tam se také seznámil zejména s díly Ludwiga von Misesa, který jej v budoucím životě velmi ovlivnil v jeho boji proti totalitarismu. Příkladem jeho odboje je „Mont Pelerin Society“: společnost, kterou založil ve 40. letech minulého století, a která je dnes jedna z nejprestižnějších liberálních společností na světě. Ve svém životě získal nejen doktorát z ekonomických věd či jiné čestné tituly, ale absolutním vyvrcholením jeho kariéry pro něj byla Nobelova cena za ekonomii, kterou obdržel roku 1974. Svá poslední léta strávil v německém Freiburgu, kde roku 1992 také zemřel. (Holman 2005: s. 261-262)

Jeho nejvýznamnějšími díly jsou:

- Teorie peněz a obchodního cyklu (1929)
- Ceny a výroba (1931)
- Čistá teorie kapitálu (1941)
- Cesta do otroctví (1944)
- Individualismus a ekonomický řás (1949)
- Kontrarevoluce ve vědě (1952)

Spíše napište, jakými tématy se zabýval s odkazem na konkrétní díla v ppč. A co právo, zákonodárství a svoboda, které dále využíváte? To nepovažujete za klíčové? Proč se jím tedy zabýváte? Měla by zde být logická vazba na to, jakými tématy se zabýval a jakým z nich se zabýváte Vy a proč právě jimi.

Doporučuji využít text výše do úvodu, konkrétně pak pouze to, čím se Hayek zbýval, minimalizoval do jedné dvou věty život a dílo Hayeka a do úvodu rovněž uvedl níže uvedené klíčové principy a jako kapt. 1 by měla být kapitola 3!

2 OBECNÉ PRINCIPY

V následujícím úryvku z jeho knihy Právo, zákonodárství a svoboda (Hayek 1991: s. 10) můžeme jasně rozpoznat jeho ideologii v návaznosti na veřejnou politiku.

„Nejdůležitějším z veřejných statků, k jejichž zajištění je potřeba vláda tak není přímé uspokojení jakékoliv konkrétní potřeby, nýbrž zabezpečení podmínek, za nichž budou mít jednotlivci a menší skupiny příznivé možnosti navzájem uspokojovat své potřeby.“

Svou celoživotní práci Hayek zasvětil teorii peněz a ekonomických kolísání a zejména analýze vzájemné závislosti ekonomických, společenských a institucionálních jevů, za což byl oceněn Nobelovou cenou. (MLA style, 2013)

Z toho, co jsme se o Hayekovi dozvěděli, se domníváme, že všeobecně se snažil dosáhnout co největšího obecného blaha a spravedlnosti, ale na základě rovného přístupu všech. Nechtěl zvýhodňovat chudé či bohaté, ale z jeho myšlenek je jasné, že chtěl co nejpřirozenější cestou (bez jakýchkoliv intervencí) dosáhnout rozvoje každého individua ve spíše neformálními (evolučně utvořenými) pravidly formovaném světě na základě spontánního řádu.

3 KLÍČOVÉ POJMY A PRINCIPY

V následující kapitole se stručně pokusíme blíže popsat důležité termíny, které jsou klíčové pro pochopení Hayekových názorů na vládní (veřejnou) politiku, a které se jeho dílem vinou jako červená nit.

3.1 Svoboda

Svobodu chápe Hayek jako stav, ve kterém člověk není předmětem nátlaku nahodilé vůle ostatních. Touto definicí se vrací ke stavu ve společnosti mezi otrokem a svobodným člověkem.

Dále rozlišuje mezi pozitivní a negativní svobodou. Pozitivní charakter vidí v možnosti jednotlivce jednat dle vlastní vůle a negativní ve svobodě od nátlaku rozhodování ostatních jednotlivců. Toto dělení je obzvláště důležité v angličtině, kdy je nutné rozlišovat mezi výrazy „freedom“ – svoboda k něčemu (pozitivní charakter) a „liberty“ – svoboda od něčeho (negativní charakter). Je třeba zdůraznit, že Hayek se zabývá spíše pojmem „liberty“.

Také si všímá existence rozdílů mezi svobodou osobní a politickou – které rozumí jako podílení se na řízení státních složek, vlády, legislativy a kontroly administrativy. Člověk se může podílet na řízení státu, ale zároveň nemusí mít osobní svobodu, a naopak. (Miller 2010: s. 39-40)

3.2 Individuální volba, trh a ceny

Podle Hayeka je pojem svoboda spojen s jednotlivými lidskými bytostmi a jejich volbami. V textu podává důvody proč je důležité slovo „jednotlivec“. Jednotlivec je bytost, která myslí, vybírá a jedná. Tato bytost je omezena svou kapacitou řešit problémy, složitostí těchto problémů a také rozhodnutími ostatních jednotlivců. Jednotlivec realizuje své cíle v soukromé sféře, která není vystavena vnějšímu tlaku státu, dokud neohrožuje svobodu ostatních.

Zdálo by se, že Hayek zastává přísně individuální hledisko a o společnost se nezajímá, ale to by bylo mylné posouzení. Rozkládá společnost na jedince, aby lépe mohl zkoumat jejich rozhodnutí a společenské vztahy. (Miller 2010: s. 41-42)

Praktické využití individuální volby lze najít na trhu. Hayek pohlíží na trh jako na decentralizovaný systém tvořený vzájemně se ovlivňujícími jednotlivci, který funguje sledováním jednotlivcových cílů. V moderní společnosti se ale objevuje problém s koordinací činností v množství a kombinaci odpovídající lidským potřebám. Za koordinační mechanismus považuje Hayek cenový systém, jenž je ukazatelem změn lidských preferencí, velikosti a množství zdrojů a také technologického pokroku.

Hayek se též zabýval rozptýlenými interakcemi mezi jednotlivci. Tvrdí, že existuje základní předpoklad, kdy nikdo nezná všechny informace ve společnosti (v tomto případě na trhu). Proto existuje tzv. relativní informace – která se týká věci na určitém místě v určitý čas. Tato informace patří jedinci. Nikdo proto není schopen vlastnit všechny informace a na základě toho ideálně rozhodnout, tudíž nejefektivnějším nástrojem je tržní mechanismus. To je mimo jiné jedním z důvodů Hayekovy kritiky socialistických centrálně plánovacích regulací. (Holman 2005: s. 262-263)

3.3 Sociální spravedlnost a rovnost

Hayek podotýká, že termín sociální spravedlnost se používá teprve od druhé poloviny 19. století. Říká, že dříve byl tento výraz používán ve smyslu označení organizovaného úsilí směřujícího k prosazení pravidel správného individuálního chování, zatímco ve 20. století se význam výrazu posunul k hodnocení účinků existujících společenských institucí. Avšak jeho obecný význam je spíše používán v podstatě ve smyslu distributivní spravedlnosti – objevuje se od dob Johna Stuarta Milla, který výrazy sociální a distributivní spravedlnost používal jako ekvivalenty.

Sociální spravedlnost je adresována společnosti, jenže Hayek namítá, že společnost se skládá z jednotlivců a skupin, kteří sledují svůj vlastní zájem a je proto těžké onu spravedlnost hodnotit nezávisle, tudíž je požadavkem přiřazovat jednotlivcům a skupinám konkrétní podíly na společenském produktu. Zde však vyvstává otázka rozdělení prostředků k uspokojení potřeb a objevuje se pojem spravedlnost. Na tuto otázku existuje mnoho odpovědí, avšak neexistuje shoda na obecné správnosti jednoho typu rozdělování prostředků. Hayek zde zastává názor, že rozdělování by mělo probíhat pomocí trhu – ten prý nejlépe reflektuje hodnotu zboží pro jednotlivce, změnu jeho preferencí a zároveň zachovává individuální svobodu a nerozděluje podle rovnosti nebo zásluh.

Hayek dále uznává, že volání po sociální spravedlnosti pomohlo zvýšit rovnost lidí před zákonem, ale pochybuje o důsledku zvýšení distributivní spravedlnosti ve společnosti. Všímá si rozdílů mezi klasickým liberalismem a socialismem a mezi cíli ve společnosti – zatímco liberalismus se zabývá principy individuálního chování, socialismus řešením sociální spravedlnosti. (Hayek 1994: s. 195-198)

Pokud se jedná o samotný pojem rovnost, Hayek soudí, že jediná rovnost, která by měla panovat ve společnosti je rovnost před zákonem. Všechny ostatní jsou buď nedosažitelné (např. z důvodů rozdílného talentu či zdravotního handicapu) nebo nežádoucí (např. ohrožení ekonomické motivace rovností výsledků). Rovnost výsledků odmítá, rovnost příležitostí sice ne, ale pochybuje o výhodách, které by plynuly z opatření zavedených na podporu rovných příležitostí a to z důvodů velkého omezení něčího blahobytu, které by nakonec vedlo k rozšíření vládních pravomocí a omezení trhu v konečném důsledku. (Miller 2010: s. 76-77)

3.4 Demokracie a vláda

Hayek považuje demokracii za zatím nejlepší vymyšlený systém, který umožňuje individuální volbu a zachovává práva a svobody. Nicméně patří k velkým kritikům neduhů demokracie zvláště skrze činnosti vlády. Vadí mu zejména rostoucí podíl úlohy vlády, která vytlačuje trh a způsobuje neefektivnosti svými omezeními a regulacemi ničí tržní řád. Dále vytýká slabost vlády před organizovaným zájmem nátlakových skupin, kdy samy politické strany vytvářejí koalice za účelem uspokojení zájmů konkrétní skupiny. Takové jednání vede k další deformaci, a zároveň ho pokládá za nespravedlivé vůči ostatním skupinám, nemluvě o tom, že toto chování podporuje korupci. Dále kritizuje změny v zákonech, které každá nová vláda odhlasuje, protože jsou většinou v přímé opozici se zákony, které schválila vláda předchozí, a stát se tak točí v kruhu a rozpoutává nejistotu, odrážející se například na finančních trzích a mizí schopnost vlády řešit dlouhodobé problémy. (Hayek 1994: s. 274-285)

Vše výše uvedené tak přispívá k frustraci občanů a vede ke ztrátě víry v demokracii. K obnově důvěry v ni Hayek radí ke každému ideálu přistupovat střízlivě a klade důraz na poučení se z minulých chyb. Dále je optimistou ve věcech zastupování zájmů, kdy říká, že nikdy v historii se vlády neřídily míněním takového počtu občanů jako dnes a předpokládá, že tento růst bude pokračovat. Dále navrhuje snižování moci vlád a zeštíhlování poskytovaných služeb státu na určitou úroveň (více v další kapitole). Také samozřejmě důsledně trvá na vládě práva a zachování vlastnických práv. Svě představy o státě a právu zformoval v návrhu ústavy. (Hayek 1994: s. 348-352)

3.5 Vládní sektor

Hayek vidí několik úkolů vlády. Za primární považuje ochranu před vnějšími nepřáteli a prosazování práva. Některým teoretikům takhle funkce postačuje a vytváří koncepci minimálního státu. Ne toliko Hayekovi, který vidí praktický problém při plnění této funkce, a to že by nebyla dostatečně chráněna individuální svoboda pro všechny a navíc říká, že tento model není ve vyspělé západní Evropě reálný. Proto přidává sekundární funkci, a tu vidí ve schopnosti vlády vytvářet fondy, které by zajišťovaly poskytování služeb, jež trh nedokáže zajistit v dostatečné míře anebo vůbec.

Vymezuje tedy veřejný (vládní) sektor jako objem prostředků poskytnutých vládě k poskytování služeb, které se od ní požadují. Důležitým požadavkem je, že by to měly být služby, které nelze uspokojit jinými způsoby. Vláda je k tomuto účelu vybavena monopolem

donucovacích pravomocí, které by však měla použít jen v krajním případě a měla by brát v úvahu rozdílnou potřebu jedinců a rozdílné množství poskytnuté následné služby. Avšak při spravování vybraných prostředků by vláda neměla požívat žádných privilegií. Zároveň by vláda neměla potlačovat snahy veřejnosti řešit problém dohodou mezi občany a bránit jim v iniciativě. Typickým příkladem je dle Hayeka řešení problému u kolektivních statků.

Kolektivní (veřejné) statky jsou statky nevylučitelné a nerivalitní (nelze nikoho vyloučit z jejich užívání a při jeho užívání požitek jednoho nesnižuje požitek dalších jedinců). Mezi tyto statky můžeme zařadit například ochranu před násilím, epidemiemi a přírodními živly. Veřejné statky řídí veřejný sektor, protože se při řízení soukromým sektorem mají tendenci nepřinášet zisk a soukromému podnikateli se nevyplatí tyto statky provozovat. Dále při užívání kolektivních statků vznikají externality, tedy nekompensované negativní vlivy na sousedy (mohou být i pozitivní, ale Hayek se snaží vyřešit ty negativní), protože lidé mají tendenci brát v úvahu pouze vlastní majetek a stát může v daných záležitostech mnohem účinněji intervenovat a situace regulovat.

Při poskytování služeb veřejným sektorem klade Hayek důraz na uplatňování principu decentralizace. Kvůli rozdrobenosti požadavků a efektivnějším řešení by se měla s problémy vypořádávat lokální správa spíše než centrální autorita, která by byla ochromena množstvím problémů a nedokázala by dostatečně získávat informace a provádět konkrétní řešení. Důsledné delegování pravomocí tedy šetří čas, náklady a možné budoucí potíže. (Hayek 1994: s. 195-216)

4 KONKRÉTNÍ VYUŽITÍ V PRAXI

V této kapitole se zaměříme na Hayekovu ideologii viditelnou v praxi. Za příklad jsme si zvolili případ mluvící za vše, a to Spojené království Velké Británie a Severního Irsku v letech 1979-1990. Tedy období tzv. thatcherismu, kdy u moci byla Margaret Thatcherová.

Tato konzervativní britská ministerská předsedkyně využívala při své svérázné politice Hayekovy myšlenky, protože věřila, že vyvedou zemi z krize. A to přestože byly ve své době u mnoha lidí velmi špatně přijímány.

Zhruba do poloviny 70. let minulého století si Spojené království nevedlo zle: země prosperovala a práce bylo dostatek. S příchodem ropných krizí se však vše změnilo. Tak jako většina zemí závislých na dovozu ropy, se i Britské království, dostalo do ekonomické krize.

Objevil se fenomén stagflace, do té doby nevídaný, kdy inflace rostla závratnou rychlostí a ekonomika stagnovala. Bylo potřeba se s touto situací co nejlépe vypořádat a Thatcherové se to podařilo, i když díky vysokým obětem.

„Železná lady“, jak se jí díky její neústupnosti mnohdy přezdívalo, si uvědomovala důležitost soukromého podnikání a jeho vliv na hospodářství země. Zásadní proto pro ni bylo omezení státních zásahů do ekonomiky a kontroly množství obíhajících peněz, díky čemuž chtěla snížit inflaci. Díky tomuto kroku a také snížením veřejných výdajů se jí to podařilo. (Procházka 2009)

Rovněž Hayek propagoval, aby stát do záležitostí trhu a ekonomiky nezasahoval, jeho funkci omezoval zejména na ochrannou. Pokles inflace si však vyžádal svou daň, a tou byla vysoká nezaměstnanost, kterou Hayek jako liberalista nikterak neřeší. Pokládá ji za individuální problém, se kterým se každý jedinec musí sám za sebe vyrovnat. Nic jiného mu ani nezbývalo, protože také trhu práce byla ponechána volná ruka. Sociální stát byl zmenšen a stal se jen „záchrannou sítí“. To vše v důsledku znamenalo akceptaci sociálních nerovností v zemi.

Během své vlády umožnila privatizaci průmyslových státních podniků, čímž veřejně podpořila soukromé vlastnictví a podnikání. Právním omezením moci odborů, které v té době plně projevovaly svou nespokojenost, sice projevila své vládní možnosti donucení, šla však z určitého úhlu pohledu proti Hayekově ideologii, protože tím zasahovala do svobody zájmů určitých občanů.

Shrneme-li si celé toto období, kdy se Britské království dostalo díky liberalismu z krize, můžeme vidět, že s odstupem času, na tu dobu odvážný krok, dosáhl svého ovoce. Hayek musel být potěšen, že se něco tak velkolepě liberálního událo ještě za jeho života.

**A využitelnost Hayekových myšlenek současnými vládami?
Jakých myšlenek, jakými vládami a za jakých okolností, proč a
jak by mohly být využitelné a využité?**

ZÁVĚR

Závěrem můžeme říci, že Hayek vytvořil nadčasové dílo, které ovlivnilo řadu ekonomů, politiků a filosofů. Své myšlenky formuloval jasně a přesvědčivě natolik, že s ním mnohdy

souhlasili také jeho názoroví oponenti, jako na příklad J. M. Keynes, zastánce státních intervencí do hospodářství, který o Hayekově knize Cesta do otroctví napsal:

„Je to velká kniha (...). Morálně a filosoficky souhlasím prakticky s celou; nejen souhlasím, ale souhlasím s hlubokým pohnutím.“ (Lerner 2008)

Při prozkoumání jsme zjistili, že neexistují hospodářská opatření kompletně dělaná podle Hayekových myšlenek, ale že se jim někteří politici snažili přiblížit **jací a proč?**. Ve dvojici jsme se shodli, že s většinou jeho liberálních názorů souhlasíme. Zejména pak s jeho viděním demokracie, protože tutéž situaci, kterou popisuje, máme možnost pozorovat v naší republice. A **jest** pravdou (z výsledků voleb i veřejných anket), že důvěra lidu v demokracii **kde? V Evropě? V Americe? V islámských zemích?** rok od roku klesá. **Kdo to tvrdí? Odved'te konkrétní data a odkaz na relevantní zdroj této informace.**

Máme však výhrady vůči jeho absolutní propagaci trhu jako téměř výhradního hospodářského činitele. **Kdo další je proti jeho vládě absolutního trhu z řad ekonomů a politiků a jak to zdůvodňují?** Státu přiřazuje minimální vliv, má zabezpečovat jen ochrannou funkci a veřejné statky a nestará se například o záležitosti zaměstnanosti a sociální podpory, které vnímáme jako důležité v dnešní době.

I přesto však oceňujeme jeho přínos při obhajobě liberalismu, humanismu a důraz na svobodu a lidská práva.

Se zajímavými aplikacemi jeho myšlenek se můžeme setkat i dnes, například v souvislosti s jeho názory na měnu a peníze a dnešním fenoménem „bitcoins“, měnou nezávislou na centrální bance a vládách.

ZDROJE

HAYEK, Friedrich August. *Právo, zákonodárství a svoboda. (Nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie) 2) Fata morgána sociální spravedlnosti*. 1.vyd. Praha: Academia, 1991, 140 s. ISBN 80-200-0309-6.

JEZEK, . . . Vyd. 2. Praha: Academia, 1994, 415 s. ISBN 80-200-0241-3.

HOLMAN, Robert a kol. *Dějiny ekonomického myšlení*, 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-380-9.

LERNER, Jesse. Kdo se bojí Friedricha Hayeka?. In: *A2* [online]. Praha: Kulturní týdeník A2 s.r.o., 2005-2012 [cit. 2013-11-28]. ISSN 1803-6635. DOI: 1803-6635. Dostupné z: <http://www.advojka.cz/archiv/2008/25/kdo-se-boji-friedricha-hayeka>

MILLER, Eugene F.. *Hayek's The Constitution of Liberty: An Account of Its Argument*. THE INSTITUTE OF ECONOMIC AFFAIRS. 2010. vyd. Londýn: Profile Books Ltd, 2010. ISBN 978 0 255 36637 3

MLA style: "Friedrich August von Hayek - Facts". *Nobelprize.org*. Nobel Media AB 2013. Web. 27 Nov 2013. <http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/1974/hayek-facts.html>

PROCHÁZKA, Vít. Thatcherismus a Margaret Thatcherová [online]. *E-polis.cz*, 14. září 2009. [cit. 2013-11-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/politicke-teorie/398-thatcherismus-a-margaret-thatcherova.html>>. ISSN 1801-1438.